

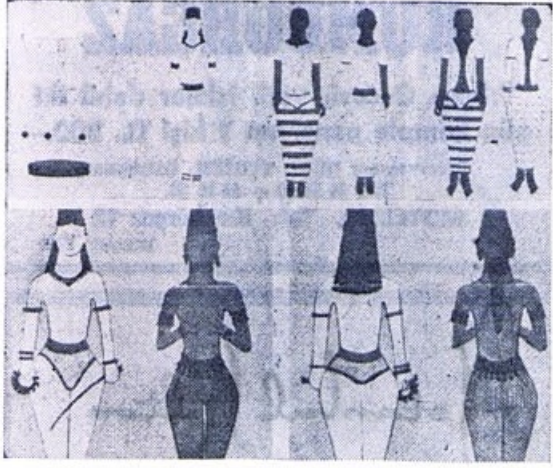
Eserlerimizi geri

getirme
konusunda
elli
yıldanberi
hiç bir
çaba
göstermedik

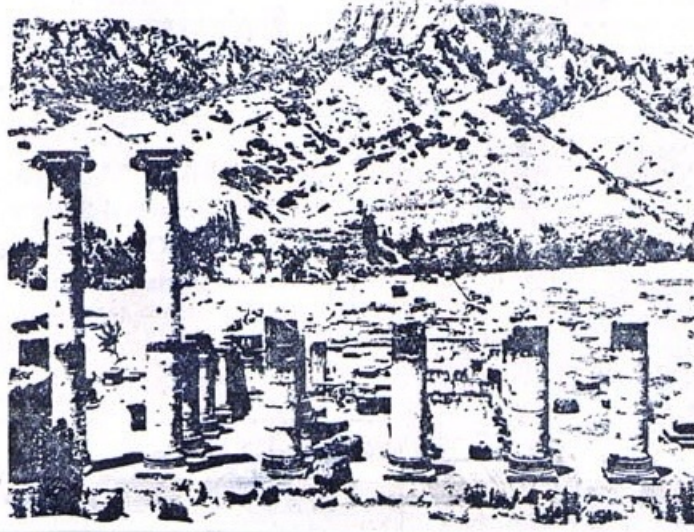


Şacıklar'da yapılan ve dünya antika piyasasını karıştıran eserlerden biri: Sahte IDOL. — İstanbul Arkeoloji Müzeleri.

Yazan:
MEHMET İ. TUNAY
(Arkeolog)



İkinci milli servetimiz, Dorak. Bulunduğu yer bilinmiyor.



Yapılan kazılar sonunda bulunan eserleri Amerika'ya kaçırılan Sardes Artemis Tapınağı.

ESKİ ESER KAÇAKÇILIĞI



Tarihte yaptığımız TEK kaçakçılık

■ Eversiz müzelerine eser toplamak için binlerce yıllık tarihimizi talân ettirenlerin, kendi iki günlük tarihleri önündeki hassasiyetleri oldukça ilginçtir.

[3]

SON yıllarda yurdumuzdan kaçırılan tarihi eserlerin baş malzemesini, mimari eserler yerine, yükde hafif pahada ağır olan kü-

çük eserler teşkil etmektedir. Bunların içinde bilinen ve basına intikal etmiş olanlarını sizlere tanıtmaya çalışacağız.

● **KÜLTEPE TABLETLE-** Ri: Kültepe Tabletleri'nin kaçırılması hırsızlık olduğu kadar insanlık dışıdır da...

Olay, Cumhuriyetimizin ilâmindan 2 yıl sonra Kayseri civarındaki Kültepe'de geçer. O günlerde Kültepe'ye bir Çek ilim adamı (!) gelir. Tarihi şehirde çalışmalara başlar. Tabletler bulur. Hepsini alır. Köylü kendisine tablet getirir, para vererek onları da alır. Derken Kayseri ve çevresinde (Kültepe) sıtma hastalığı başgösterir. İnsanlar birer ikiye ölmeye başlar. Gözü doymamış ilim adamı bu sefer tablet toplamak için kendisine yeni bir yol bulur. Sıtma hastalığının tek ilacı olan Kinin'e karşı tablet alır. «Kinin tableti verir, yerine tarihi tablet alır.» Bir yandan insanları yaşamaları için gerekli olanı verirken diğer yandan da geçmiş tarihimizi katleder. İsmi Hrozny olan bu şahıs bugün lanetle anılmaktadır.

● **DORAK HAZINESİ:** Yurdumuzdan kaçırılan eserlerin içinde, Truva hazinesinden sonra en büyük ve kıymetli olanının Dorak Hazinesi olduğu söylenmektedir. Bazı, Marmara bölgesinin güneyinde, Apolyont gölünün yakınındaki Dorak köyünde bulunmuştur.

Ankara İngiliz Arkeoloji Enstitüsü'nde görevli James Mellaart isimli bir arkeolog, isminin Anna Papastrati olduğunu söylediği Yunan asıllı bir kızla tanışır. Kızın kolundaki altın bir bilezik dikkatini çeker. Kız, İngiliz arkeologunu İzmir'deki evine davet eder. Mellaart evde bir süre kalarak eserlerin tamamını tetkik eder, daha sonra eserleri, 29.11.1959 tarihli Illustrated London News'de 4 sayfa olarak neşreder. Aynı zamanda Konya yakınındaki Çatalhöyük kazısının başkanlığını yapan Mellaart'ın bu neşriyatı üzerine kendisine eserleri nerede, kiminle ve nasıl gördüğü sorulur. Bu sorulara verdiği cevaplar doğru ve tatmin edici bulunmaz. Neticede, Çatalhöyük çalışmalarının ruhsatı ile Anadolu'daki arkeolojik araştırmaları iptal edilir.

Bugün nerede oldukları bilinmeyen milyonlarca lira değerindeki bir milli servetimiz de böylece kayıplar dosyasına konur.

● **HACILAR ESERLERİ:** Eserler Burdur yakınındaki Hacılar Höyüğü'nde bulunduğundan «Hacilar» ismini almıştır. Bu grubun bütün eserleri, çok azı yurdumuzda olmak üzere, bütün dünya müzelerine dağılmış durumdadır. Eserlere karşı o kadar istek olmuştur ki, köyün sakinleri aynı esas ve hâ-murdan dedelerinin yaptıklarının benzerlerini yapmakta ve onları orijinalerinden hiç de aşağı olmayan bir fiyatla satmakta sakınca görmemişlerdir. Bu yollarla da kendilerine bir iş sahası ve bol para temin etmişlerdir.

Eserleri dünya müzelerinde, bilhassa Oxford ve Berlin müzelerinde çok sayıda görmek mümkündür.

● **DÖĞER ESERLERİ:** Burdur yakınında olan bir başka köy ve kaçakçılık yeri de Döğedir. Buranın sakinleri, Hacılardaki korkunç para getiren işi görüncel, bir tepe üzerindeki Frig'lere ait olması muhtemel bir tapınağı parçalamakta ve parçaları satmakta diğer köyün köylülerinden geri kalmamışlardır. Eserler pişmiş topraktan yapılmış ve levhalar halindedir. Levhalar renkli boyalıdır. Başlangıçta eserleri levhalar üzerinde satarken, artan dış istek karşısında levhaları bir veya birkaç parçaya ayırarak «perakende» satmayı tercih etmişler ve çok büyük kazanç temin etmişlerdir.

Bu pişmiş toprak eserlere,

Amerika, İsveç, Berlin ve İngiltere müzelerinde çok sayıda rastlanmaktadır. Az bir parça da tesadüf eseri olarak İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nin koleksiyonlarında bulunmaktadır.

● **TRUVA ESERLERİ:** Altın ve gümüşten yapılmış büyük ve zengin bir hazinedir. Eserler, Truva yakınındaki bir mezarda bulunmuş ve Amerikanın Pennsylvania Üniversitesi'ne götürülmüşlerdir. Hazine yüzyıl önce Truva'dan Schliemann'ın kazdığı hazinenin aşağı yukarı aynıdır. Eserler için, ikinci bir «Truva Hazinesidir» diyebiliriz.

● **DÜZCE ESERLERİ:** Çin levhalar halindeki Bizans ikonalarıdır. İkonalar, 1958 - 1959 yıllarında Düzce civarındaki Üskübü'den kaçırılmışlardır. Bu eserleri alan ve teşhir edip üzerlerinde neşriyat yapan dünya müzeleri içinde, Paris Louvre ve Amerika'nın Baltimore şehrindeki Walter Art Gallery'yi söyleyebiliriz.

Küçük bir parça, kaçakçılar arasındaki anlaşmazlıklar sebebi ile polis tarafından yakalanmış ve İstanbul Arkeoloji Müzelerine getirilmiştir.

● **HOROZTEPE ESERLERİ:** Erbaa yakınındaki Horoztepe'de günümüzden 5 bin yıl öncesine ait bir mezarlık bulunmuş ve köylüler tarafından tahrip edilmiştir. Tahribat sırasında ele geçirilen eserlerin büyük bir kısmı da Avrupa ve Amerika müzelerine kaçırılmıştır.

Daha sonra Horoztepe'de Prof. Dr. Tahsin Özgüç başkanlığında bir ilim heyeti çalışmış ve yerin tarihi önemini gün ışığına çıkarmıştır.

● **ERDEK ESERLERİ:** Bu çevrede bulunan ve yurt dışına kaçırılan eserlerin içinde en önemlisi arkadaş kadın başıdır. Başın, tarihi Kyzikos şehrinde olması muhtemeldir.

● **GLİNDERE ESERLERİ:** Silifke yakınlarında, deniz kenarında bir köydür. Eski ismi «Celendris»dir. Mersin - Alanya Karayolu yapılırken şehrin eski mezarlığı bulunmuş ve eserler yağma edilmiştir.

Eserlerin büyük bir kısmı Avrupa müzelerinde, küçük bir parçası da yerli koleksiyoncu Hüseyin Kocabaş'ın koleksiyonundadır.

● **ANTAKYA ESERLERİ:** Antakya civarında bulunmuş mermer ikonlardır. Eserlerin büyük bir kısmı Amerikanın Cleveland Müzesine kaçırılmıştır.

Aynı müze, Afyon civarından kaçırılan birinci sınıf heykeller de teşhir etmektedir.

● **ANTALYA ESERLERİ:** Antalya'nın Kumluca çevresinde eski bir Bizans kilisesinin içinde yüzlerce altın ve gümüş tabak ile kilise eşyası bulunmuştur.

Eserlerin tamamına yakın bir kısmının Amerika, Washington'daki Dumbarton Oaks Bizans Araştırmaları Enstitüsünde olduğu söylenmektedir.

● **BOSTON ESERLERİ:** Eserler, Amerikanın Boston Müzesinde olduğundan bu isim verilmektedir. 137 parçalık bir kral hazinesine ait olması muhtemel buluntunun içinde altından süs eşyaları ve yine altından paralar vardır. Eserlerin İç Batı Anadolu'dan Uşak - Kütahya - Afyon çevresinden bulunup yurt dışına kaçırılmış olması düşünülebilir. Zira eserler, bu bölgenin eserleri

ile benzerlik göstermektedir.

Bugün için bilinen bu listeye, Büyükçekmece Definesi, Merzifon Oyma Ağaç Höyüğü Eserleri, Konya Karapınar Höyüğü Eserleri ve Van Bronz eserleri de eklenebilir.

ESERLERİ GERİ

GETİRME ÇABALARI

Yurdumuzdan kaçırılan eserlerin geri getirilmeleri ile ilgili bazı çabalar olmuştur. Fakat bu çabaların tarihlerine bir göz atacak olursak, va geçtiğimiz yüzyılda ya da günümüzden en az 50 yıl evvel yapılmış olduklarını görürüz.

Eserlerin geri getirilmeleri olayları ile ilgili olarak, 20. yüzyılın başında Avusturyalıların Efes'de yaptıkları çalışmalarda buldukları eserler ile Amerikalıların 1910 - 1914 yılları arasında Manisa'nın Salihi ilçesi, Sart harabelerindeki çalışmalarda buldukları eserleri gösterebiliriz.

Halil Edhem Beyin şahsi gayretleri ile Efes'den giden eserlerin bir kısmı ve Sart'dan giden eserlerin aşağı yukarı tamamı yurdumuza getirilmiş ve İstanbul müzelerine teslim edilmiştir. Eserler, bu ölmez insanın şahsi gayretleri ile İstanbul Arkeoloji Müzelerinde teşhir edilmektedir.

YALNIZ BİZDE DEĞİL

Eski eser kaçakçılığı yalnız yurdumuzda değil eski eser olan bütün ülkelerde olmaktadır. Bunlar içinde Akdeniz memleketleri baş yer almaktadır. Alınan bütün emniyet tedbirleri yapılan bütün işlemlere rağmen bu işler her gün bir evvelki günden daha hızlı yapılmaktadır. Örneğin Atina Akropol'ünden bir heykel başının Boston Müzesine kaçırılması olayı oldukça enteresandır. Bir Amerikan askeri Akropol'de dolaşırken bir heykel başı bulur. Başı torbasının içine atar. Birliğinin gittiği her yerde onuda bir yıl sürüyle taşır. Amerika'ya döndüğünde Boston Müzesine çok yüksek bir para karşılığı satar.

Birkaç örnek de İtalya'dan: Bir inşaatın temel hafriyatı sırasında bir çömlekçi deposu bulunur. Depodaki eserlerin hemen hepsi Yunan vazeleridir. Eserler İtalya'nın kontrol teşkilatına rağmen İsviçre'ye götürülür ve dükkanlarda satılır.

Bir diğeri: Geçtiğimiz yıl Türkiye'den 4 kişilik müze idarecileri grubu Almanya'ya gider, Almanya müzelerini gezerken Akdeniz dünyasından yeni gelmiş eserler görürler. Eserlerin içinde mermerden yapılmış koskoca bir lahid olduklarını çeker. Nereden olduğunu sorarlar. İlgililer de hiç çekinmeden iki ay önce İtalya'dan getirttiklerini söylerler.

Yurdumuzdan ve Akdeniz dünyasından birkaç örnek ile kaçırılan eserleri sizlere tanıtmaya çalıştık. Bu arada yine bizimle ilgili oldukça enteresan bir kaçakçılık olayı daha var. Fakat bu sefer içeriden dışarı değil, dışarıdan içeri. Tarihimizde yaptığımız tek kaçakçılık olayı olması muhtemel bu iş, 1851 yılında cereyan eder. Türkiye'den Amerika'nın Kaliforniyasına bir heyet gider. Dönüşlerinde bazı eserleri beraberlerinde getirirler (!). Geçtiğimiz yıl Türkiye'nin en büyük müzesine bir yazı gelir. Kaliforniya Eyalet Valisi bu olaydan ve kaçırılan eserlerden bahsetmekte ve nerede olduklarını sormaktadır. Fakat eserlerin Türkiye'nin neresinde olduğu bilinmez. Böylece yaptığımız bir tek iş de neticesiz kalır. Enteresan olan, esersiz müzelerine eser toplamak için binlerce yıllık tarihimizi talân ettirenlerin kendi iki günlük tarihleri önündeki hassasiyetleridir.

YARIN :

KAÇAKÇILIĞI
ÖNLEME ÇARELERİ